

บทที่ 1

บทนำ

1.1 ความเป็นมาของปัญหา

ในการติดต่อสื่อสารนอกจากชื่อที่ผู้พูดใช้แทนตัวเองหรือผู้อื่นแล้วยังมีคำประเภทหนึ่งซึ่งใช้แทนชื่อผู้พูด ผู้ฟัง และผู้ที่ถูกกล่าวถึงในการสนทนากัน เพื่อไม่ต้องกล่าวชื่อนั้นซ้ำ คำประเภทนี้ ก็คือ คำบุรุษสรรพนาม การใช้คำบุรุษสรรพนามในภาษาไทยมีความน่าสนใจเนื่องจากในภาษาไทยมีคำบุรุษสรรพนามเป็นจำนวนมาก และมีการแยกใช้ตามปัจจัยทางสังคมที่แตกต่างกันไป อังกาบ ผลากรกุล (1972) ได้ศึกษากลวิธีการใช้บุรุษสรรพนามในภาษาไทยและแยกคำที่นำมาใช้เป็นบุรุษสรรพนามตามแนวสังคมวิทยาได้ 11 ชนิดซึ่งสามารถแยกเป็น 2 ประเภทใหญ่ คือ 1. บุรุษสรรพนามเฉพาะ (Pronoun Proper) 2. คำนามที่นำมาใช้เป็นบุรุษสรรพนาม ซึ่งมีถึง 10 ชนิด เช่น คำเรียกญาติ คำเรียกตำแหน่ง ในการใช้บุรุษสรรพนามทั้ง 2 ประเภทนี้ ผู้พูดต้องรู้ถึงกฎทางไวยากรณ์และกฎทางสังคมของคำบุรุษสรรพนามจึงจะใช้บุรุษสรรพนามได้อย่างถูกต้อง

เกี่ยวกับกฎทางสังคม อังกาบ ผลากรกุล ได้เสนอว่า ในการใช้บุรุษสรรพนามจะต้องคำนึงถึงปัจจัยทางสังคมที่กำหนดการใช้บุรุษสรรพนามซึ่งแบ่งเป็น 2 ประเภทใหญ่ ประเภทที่ 1 คือ ปัจจัยทางสังคมที่เป็นตัวกำหนดบทบาททางสังคมระหว่างผู้พูดกับผู้ฟังหรือจะเรียกได้ว่า เป็นปัจจัยภายในซึ่งกำหนดบทบาทสถานภาพของผู้พูดผู้ฟังโดยตรงและมีผลต่อการเลือกใช้บุรุษสรรพนาม ได้แก่ปัจจัยทางสังคม 8 ปัจจัย คือ 1.1 อำนาจและสถานภาพ (Power and Status) 1.2 อายุ (Age) 1.3 ความเป็นญาติ และความสัมพันธ์ทางครอบครัว (Kinship and Family Relationship) 1.4 ความเป็นเพื่อน (Friendship) 1.5 กลุ่มชาติพันธุ์ (Ethnic – Religious groups) 1.6 อาชีพ (Occupation) 1.7 เพศ (Sex) และ 1.8 ความใกล้ชิดทางสายเลือด (Genealogical Distance)

ประเภทที่ 2 คือ ปัจจัยทางสังคมซึ่งเป็นปัจจัยผันแปรอื่นๆซึ่งไม่ใช่ปัจจัยที่กำหนดบทบาทสถานภาพของผู้พูดผู้ฟังโดยตรงแต่มีอิทธิพลต่อความสัมพันธ์ระหว่างผู้พูดกับผู้ฟังซึ่งก็หมายความว่า เป็นเงื่อนไขในการเลือกใช้บุรุษสรรพนามด้วย ปัจจัยทางสังคมที่เป็นเงื่อนไขในการเลือกใช้บุรุษสรรพนามนี้ อาจจะมีอีกได้ว่าเป็นปัจจัยภายนอก ได้แก่ปัจจัยทางสังคม 9 ปัจจัย คือ 2.1 ความสนิทสนม (Intimacy) 2.2 ความเคารพ (Respect) 2.3 ความเป็นปึกแผ่น (Solidarity) 2.4 ความเป็นทางการ (Formality) 2.5 การที่ลูกอยู่ด้วย (Presence of Child) 2.6 การมีคนไม่รู้จัก

หรือคนมีฐานะทางสังคมสูงอยู่ด้วย (Presence of Non- Acquaintances or Persons with Power and Status) 2.7 ระยะเวลาของความรู้จักมักคุ้น (Length of Time of Acquaintances) 2.8 การไว้ตัว (Condescension) 2.9 การแสดงอารมณ์ (Emotional Manifestation) หรือ การสลับเปลี่ยนสรรพนามที่เกิดจากการเปลี่ยนแปลงทางอารมณ์¹

นอกจากปัจจัยทางสังคมที่ อังกาบ ผลากรกุล เสนอเหล่านี้แล้ว การใช้บุรุษสรรพนามยังเกี่ยวข้องกับความรู้สึก โดยในภาษาไทยมีบุรุษสรรพนามที่มีความหมายสื่อความรู้สึก ไม่สุภาพให้ผู้พูดเลือกใช้มากมาย (เยาวลักษณ์ กระแสสินธุ์, 2529)

จากที่กล่าวมาข้างต้น จะเห็นได้ว่าการใช้บุรุษสรรพนามมีความสัมพันธ์กับสังคมและวัฒนธรรมอย่างมาก ความสัมพันธ์ระหว่างบุรุษสรรพนาม และสังคมแสดงให้เห็นอย่างชัดเจน ในงานวิจัยของมีชัย เอี่ยมจินดา (2534) ซึ่งศึกษาวิวัฒนาการระบบบุรุษสรรพนาม และวราภรณ์ แสงสด (2532) ซึ่งศึกษาบุรุษสรรพนามในแนวเชิงประวัติ ผลการศึกษาของมีชัย และวราภรณ์ แสดงให้เห็นอย่างชัดเจนว่า เมื่อกาลเวลาและสังคมเปลี่ยนแปลงไปการใช้บุรุษสรรพนามก็เปลี่ยนไปด้วย

ดังที่กล่าวไปแล้วข้างต้นว่า การใช้บุรุษสรรพนามเปลี่ยนไปตามกาลเวลาและสังคม จึงน่าสนใจว่าในสมัยรัตนโกสินทร์ ซึ่งมีเวลายาวนานถึง 219 ปี คือ ตั้งแต่ พ.ศ. 2325 – พ.ศ. 2544 และมีการเปลี่ยนแปลงทางสังคม เศรษฐกิจ การเมือง วัฒนธรรมหลายครั้งที่เป็นจุดเปลี่ยนทางสังคมที่สำคัญ ที่ทำให้ความสัมพันธ์ระหว่างคนในสังคมเปลี่ยนแปลง จึงน่าสนใจว่าการเปลี่ยนแปลงทางสังคมที่เกิดขึ้นในสมัยรัตนโกสินทร์นี้ มีผลต่อการเปลี่ยนแปลงในการใช้บุรุษสรรพนามอย่างไรบ้าง และปัจจัยทางสังคมใดที่กำหนดการใช้บุรุษสรรพนาม

ถึงแม้ว่าการศึกษาของ มีชัย เอี่ยมจินดา และวราภรณ์ แสงสด จะมีส่วนที่ศึกษาการใช้บุรุษสรรพนามในสมัยรัตนโกสินทร์แล้ว แต่การแบ่งสมัยย่อยในสมัยรัตนโกสินทร์ของ วราภรณ์ และมีชัย มีความเหมาะสมในกรณี ที่ต้องการศึกษาภาพรวมการใช้บุรุษสรรพนามในสมัยรัตนโกสินทร์อย่างกว้างๆ เพื่อนำไปเปรียบเทียบกับสมัยสุโขทัยและอยุธยาเท่านั้น ผลการศึกษามบุรุษสรรพนามในสมัยรัตนโกสินทร์จึงไม่ละเอียดเพียงพอ ที่จะอธิบายการเปลี่ยนแปลงบุรุษสรรพนามตามปัจจัยทางสังคม ซึ่งแสดงให้เห็นความสัมพันธ์ระหว่างการใช้ภาษา กับสังคม และวัฒนธรรมไทยในสมัยรัตนโกสินทร์อย่างชัดเจน

นอกจากนี้ เนื่องจากผู้วิจัยได้ทบทวนเอกสารที่เกี่ยวข้องกับการใช้ภาษาตามบทบาททางสังคมระหว่างผู้พูดผู้ฟังที่สัมพันธ์กัน ซึ่งได้แก่ งานของ ม.ร.ว. กัลยา ดิงศภักดิ์ และอมรา

¹ คำแปลศัพท์ภาษาอังกฤษของปัจจัยสังคมที่กำหนดการใช้บุรุษสรรพนามทั้ง 2 ประเภทใหญ่นี้ ผู้วิจัยใช้ตาม อมรา ประสิทธิ์รัฐสินธุ์ ซึ่งแปลไว้ใน ภาษาศาสตร์สังคม (2541: 112-114).

ประสิทธิ์รัฐสินธุ์ (2529) ซึ่งศึกษาเรื่องการใช้คำเรียกขานในสมัยรัตนโกสินทร์ และพบว่า การใช้คำเรียกขานซึ่งมีความคล้ายคลึงกับสรรพนามบุรุษที่ 2 มีการใช้ที่แตกต่างไปตามบทบาททางสังคมที่สัมพันธ์กันของผู้พูดผู้ฟัง 14 บทบาท ซึ่งสามารถนำมาจัดเป็นความสัมพันธ์ 3 ประเภทใหญ่ คือ ความสัมพันธ์แบบสมดุลง ไม่สมดุลง และเป็นกลาง

จากการศึกษางานวิจัยของ ม.ร.ว. กัลยา ติงศภทิพย์ และอมรา ประสิทธิ์รัฐสินธุ์ ผู้วิจัยมีแนวคิดว่าการใช้บุรุษสรรพนามในภาษาไทยมีลักษณะที่คล้ายคลึงกับการใช้คำเรียกขานมาก เพราะมีการใช้บุรุษสรรพนามตามบทบาททางสังคมของผู้พูดผู้ฟังที่สัมพันธ์กันเช่นเดียวกับคำเรียกขาน ดังนั้นการแบ่งความสัมพันธ์ระหว่างผู้พูดผู้ฟัง ตามแบบของม.ร.ว. กัลยา ติงศภทิพย์ และอมรา ประสิทธิ์รัฐสินธุ์ จึงน่าจะสามารถนำมาเป็นเกณฑ์ในการวิเคราะห์ความเปลี่ยนแปลงการใช้บุรุษสรรพนาม ตามความสัมพันธ์ทางบทบาททางสังคมของผู้พูดผู้ฟังและผู้ที่ถูกกล่าวถึง ในสมัยรัตนโกสินทร์ได้ชัดเจนมากขึ้นกว่างานวิจัยที่ผ่านมาซึ่งยังไม่มีใครนำเกณฑ์นี้มาใช้วิเคราะห์การใช้บุรุษสรรพนาม มาก่อน นอกจากนี้ ผลการวิเคราะห์ที่ได้ยังสะท้อนให้เห็นว่า สังคมไทยมีค่านิยมหรือให้ความสำคัญกับบทบาททางสังคมต่างๆเปลี่ยนแปลงไปอย่างไรอีกด้วย

สำหรับงานวิจัยนี้ ผู้วิจัยมุ่งศึกษาและเปรียบเทียบระบบบุรุษสรรพนามในสมัยต่างๆของสมัยรัตนโกสินทร์ โดยแบ่งสมัยที่จะศึกษาระบบบุรุษสรรพนามในสมัยรัตนโกสินทร์ เป็น 4 สมัยย่อย²ตามเกณฑ์ ความเปลี่ยนแปลงทางการเมือง เศรษฐกิจ และสังคมที่สำคัญ คือ 1. สมัยปฏิรูปสังคมไปสู่สมัยใหม่ (พ.ศ.2411-พ.ศ.2474) 2. สมัยประชาธิปไตย (พ.ศ.2475-พ.ศ. 2500) 3. สมัยเผด็จการทุนนิยม (พ.ศ.2501-พ.ศ.2515) 4. สมัยทุนนิยมประชาธิปไตย (พ.ศ.2516- พ.ศ.2544) ผู้วิจัยคิดว่าการใช้เกณฑ์นี้มีความเหมาะสมเพราะบุรุษสรรพนามจะเปลี่ยนแปลงไปตามสังคมและวัฒนธรรม การแบ่งสมัยเช่นนี้จึงน่าจะแสดงให้เห็นการเปลี่ยนแปลงการใช้บุรุษสรรพนาม ในแต่ละสมัยอย่างชัดเจน

ผู้วิจัยได้กำหนดความหมายของบุรุษสรรพนาม ที่ใช้ในงานวิจัยนี้ว่าเป็นคำที่ใช้แทนชื่อ ผู้พูด ผู้ฟัง และผู้ที่ถูกกล่าวถึง เพื่อจะได้ไม่ต้องกล่าวนามนั้นซ้ำอีก นอกจากนี้ในงานวิจัยนี้จะศึกษาเฉพาะบุรุษสรรพนามเฉพาะโดยการแบ่งแยกบุรุษสรรพนามเฉพาะออกจากค่านามอื่นๆที่ใช้เป็นบุรุษสรรพนาม และจะใช้เกณฑ์ทางความหมายและเกณฑ์ทางโครงสร้าง กล่าวคือ บุรุษสรรพนามเฉพาะเมื่อไม่อยู่ในประโยค จะแสดงความหมายในเรื่อง บุรุษ เพศ พจน์ การรวมผู้ฟัง ไม่รวมผู้ฟัง

² ดูรายละเอียดการแบ่งสมัยย่อยในสมัยรัตนโกสินทร์ในบทที่ 3.

นอกจากนี้บุรุษสรรพนามเฉพาะจะไม่สามารถขยายด้วยคำคุณศัพท์และเนื่องจากผู้วิจัยจำกัดขอบเขตการศึกษาเฉพาะบุรุษสรรพนามเฉพาะ ดังนั้นคำว่าบุรุษสรรพนาม ที่ใช้ในงานวิจัยต่อไปนี้จะหมายถึง บุรุษสรรพนามเฉพาะเท่านั้น

สำหรับการวิเคราะห์และเปรียบเทียบระบบบุรุษสรรพนามในสมัยย่อยต่างๆในสมัยรัตนโกสินทร์ผู้วิจัยจะวิเคราะห์และเปรียบเทียบการใช้บุรุษสรรพนามโดยใช้เกณฑ์ 4 เกณฑ์ คือ

1. เกณฑ์ทางด้านจำนวนคำ
2. เกณฑ์ด้านการจำแนกประเภททางไวยากรณ์ของคำบุรุษสรรพนาม ได้แก่ บุรุษเพศ พจน์ การรวมผู้ฟัง ไม่รวมผู้ฟัง
3. เกณฑ์ด้านการใช้และความหมายของคำบุรุษสรรพนามตามความสัมพันธ์ระหว่างผู้พูดผู้ฟังและผู้ที่ถูกกล่าวถึงตามบทบาททางสังคมและปัจจัยทางสังคมของคำบุรุษสรรพนาม 5 ปัจจัย ได้แก่ อายุ สถานะทางเศรษฐกิจ สถานะทางสังคม ความสนิทสนม และลักษณะทางภาษาเรื่องความสุภาพ
4. เกณฑ์ด้านการใช้บุรุษสรรพนามตามประเภทความสัมพันธ์ของบทบาททางสังคมในแบบสมดุลง ไม่สมดุลง และเป็นกลาง ตามเกณฑ์ของ ม.ร.ว. กัลยา ดิงศภิทัยย์ และอมรา ประสิทธิ์รัฐสินธุ์ (2529)

1.2 วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. ศึกษาระบบบุรุษสรรพนามภาษาไทยในสมัยรัตนโกสินทร์ 4 สมัย ได้แก่ สมัยปฏิรูปสังคมไปสู่สมัยใหม่ (พ.ศ.2411-พ.ศ.2474) สมัยประชาธิปไตย (พ.ศ.2475-พ.ศ.2500) สมัยเผด็จการทุนนิยม (พ.ศ.2501-พ.ศ.2515) สมัยทุนนิยมประชาธิปไตย (พ.ศ.2516-พ.ศ.2544)
2. ศึกษาวิวัฒนาการระบบบุรุษสรรพนามในสมัยรัตนโกสินทร์

1.3 สมมุติฐานการวิจัย

1. ระบบบุรุษสรรพนามแตกต่างกันตามสมัยต่าง ๆ ในสมัยรัตนโกสินทร์
2. ความสัมพันธ์ระหว่างผู้พูดกับผู้ฟังและผู้ที่ถูกกล่าวถึงในแบบสมดุลง ไม่สมดุลง และเป็นกลาง มีการเปลี่ยนแปลงและมีผลต่อระบบบุรุษสรรพนามในสมัยต่างๆ ของสมัยรัตนโกสินทร์

1.4 ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

1. เป็นมุมมองทางภาษาที่เป็นประโยชน์ต่อการศึกษาประวัติศาสตร์สังคมสมัยรัตนโกสินทร์
2. เป็นแนวทางในการศึกษาเชิงประวัติของคำสรรพนามอื่นๆต่อไป

1.5 ขอบเขตของการวิจัย

1. ศึกษาเฉพาะภาษาไทยกรุงเทพ
2. ศึกษาข้อมูลจากบทสนทนาในบทละคร และนวนิยาย เท่านั้น
3. ศึกษาเฉพาะบุรุษสรรพนามเฉพาะ
4. การศึกษาบุรุษสรรพนามในงานวิจัยนี้ไม่รวมบุรุษสรรพนามที่ใช้กับพระสงฆ์ พระราชวงศ์ และพระมหากษัตริย์

1.6 คำจำกัดความศัพท์ที่ใช้ในงานวิจัย

1. **บุรุษสรรพนาม** หมายถึง คำสรรพนามประเภทหนึ่งที่ใช้แทนชื่อผู้พูด ผู้ฟัง และผู้ที่ถูกกล่าว ถึง เพื่อจะได้ไม่ต้องกล่าวนามนั้นซ้ำ แบ่งเป็น 3 บุรุษ คือ สรรพนามบุรุษที่ 1 คือ คำที่ใช้แทนชื่อผู้พูด สรรพนามบุรุษที่ 2 คือ คำที่ใช้แทนชื่อผู้ฟัง สรรพนามบุรุษที่ 3 คือ คำที่ใช้แทนชื่อคน สัตว์ สิ่งของที่พูดถึง
2. **บุรุษสรรพนามเฉพาะ (Pronoun Proper)** หมายถึง คำบุรุษสรรพนาม ที่มีคุณสมบัติ 2 ประการ คือ 1. มีความหมายประจำคำที่แสดง บุรุษ เพศ พจน์ การรวมผู้ฟังและไม่รวมผู้ฟัง และ 2. ไม่สามารถขยายด้วยคำคุณศัพท์ได้
3. **ระบบบุรุษสรรพนาม** หมายถึง จำนวนคำบุรุษสรรพนาม และความสัมพันธ์ทางความหมายตามประเภททางไวยากรณ์และปัจจัยสังคมของคำบุรุษสรรพนามใน ระบบที่เหมือนกันหรือต่างกัน
4. **ประเภททางไวยากรณ์ของคำบุรุษสรรพนาม** หมายถึง ความหมายทางไวยากรณ์ของบุรุษสรรพนามได้แก่ บุรุษ เพศ พจน์ การรวมผู้ฟังหรือไม่รวมผู้ฟัง
5. **ประเภททางบทบาททางสังคมและปัจจัยทางสังคมของคำบุรุษสรรพนาม** หมายถึง ความหมายของคำบุรุษสรรพนามตามบทบาททางสังคมและปัจจัยทางสังคมที่กำหนดการใช้บุรุษสรรพนาม ปัจจัยทางสังคมของคำบุรุษสรรพนามในวิทยานิพนธ์นี้ ได้แก่ อายุ (A) สถานะทางเศรษฐกิจ (E) สถานะทางสังคม (S) ความสนิทสนม (I)